

ВІХИ ІСТОРІЇ КАЗНАЧЕЙСТВА НА ЖИТОМИРЩИНІ

м. Житомир 2010 рік

Житомир! Яка гарна назва! Вона випромінює сонячне тепло і кличе у затишок поліських дібров. Скільки глибокого і мудрого смислу в імені твоєму – міста над тихоплинним Тетеревом! Жито і Мир. Хліб і Мир. Мир житичів. Нарешті, місто дружинника князів Аскольда і Діра... Легенди, припущення, версії...

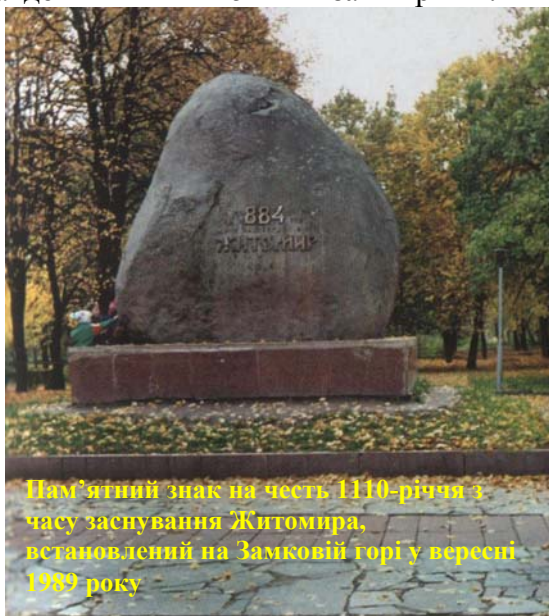
Більше одинадцяти століть звучить це ім'я гордо і неповторно, як і неповторне саме місто, започатковане, як свідчить легенда, у 884 році. Це було невелике укріплення на високих

гранітних скелях притоки річки Тетерів – Кам'янки.

Вперше Житомир згадується у літописі 1392 року, коли литовський князь Вітовт оволодів житомирським замком під час походу на Київ. За свідченням істориків і хроністів замок був одним з найзначніших у краї. Його древня огорожа мала форму п'ятикутника з баштами на кутах. Замок був озброєний 4 гарматами та 5 тарасницями. Житомирський замок був найбільший серед дерев'яних фортифікаційних споруд Правобережної України, мав 130 м завдовжки і 115 м завширшки. Йому

Вид на житомирський замок з боку головного в'їзду (реконструкція невідомого художника)

Пам'ятний знак на честь 1110-річчя з часу заснування Житомира, встановлений на Замковій горі у вересні 1989 року

належали 39 навколишніх сіл, 2 озера та 2 млина.

Замок неодноразово зазнавав нападів чужинців, аж поки не втратив захисної ролі після зайняття Криму російськими військами у 1783 році.

Сьогодні залишилися від замку лише назви: Замкова гора, Замкова вулиця та Замковий майдан. А ще, пам'ятний знак в центрі колишнього майдану Ринок середньовічного Житомира, встановлений на честь 1100-річчя з часу заснування міста. Ним прислужився природній 70-тонний валун з берегів річки Тетерів.

Герб м. Житомира, розроблений на підставі старовинного герба і затверджений указом Єкатерини II 17 січня 1796 року

Сучасний герб м. Житомира, розроблений на підставі старовинного герба і затверджений міською радою в 1991 році

Житомир був одним із 15 найбільших міст Великого князівства Литовського і одним із перших на Волині створив органи самоврядування. Тоді ж затверджено його перший герб – замкова брама фортеці з трьома вежами на блакитному тлі.

На жаль, Житомир з такою насправді мирною назвою весь час потерпав від завойовників і знав у своїй історії далеко не мирні часи.

У 1646-1667 роках місто було ареною подій національно-визвольної війни українського народу. Після Андрусівського перемир'я 1667 року, за яким лівобережна Україна і Київ відійшли до Московщини, а правобережна лишилася під Польщею, Житомир став головним містом Київського воєводства. Ця обставина відіграла вирішальну роль у подальшому прискореному розвитку Житомира. Житомир став важливим політико-адміністративним центром Волині і одночасно двох повітів – Київського і Житомирського. Конституцією 1724 року Київський повіт було приєднано до Житомирського.

У 1768 році Житомир став місцем трагічного фіналу визвольних воїн українського народу проти польських визискувачів – Коліївщини, а пізніше місто штурмував і захопив полк донських козаків.

Упродовж XVIII століття Житомир остаточно вирвався і тісних напівзруйнованих стін дерев'яного замку і почалася забудова основних торговельних шляхів. Виросли будівлі католицького кафедрального костюлу, житлові будинки. Було відкрито аптеку, побудовано дерев'яну церкву, першу театральну антрепризу, згодом - друкарню, першу публічну бібліотеку, чоловічу гімназію, діяв Надворний суд, відкрито повітове училище в якому у 1816-1820 роках навчався дід більшовицького вождя Володимира Ілліча Леніна (Ульянова), який відзначився в історії тим, що врятував у Петербурзі від смерті тяжко хворого Тараса Шевченка.

Пізніше у Житомирі відкривається комерційне училище з підготовки бухгалтерів, випускники якого, переважно, працювали в казначействі.

Приміщення

Будинок комерційного училища на розі Великої Бердичівської і Михайлівської вулиць (зберігся дотепер). Знімок початку 20-го століття

значення, де з 1930 року по наш час тут знаходиться Житомирський автодорожній коледж (колишній технікум).

Волинське губернське казначейство та Казенна палата були утворені в Житомирі після інкорпорації Волині до складу Російської імперії у 1796-1797 роках та проіснували до 1920 року, до дня ліквідації.

Отже, будівлю для казначейства було обрано, необхідно підібрати казначеїв.

Як і 200 років тому, так і сьогодні, при прийомі на роботу бралися до уваги як професійні так і людські якості кандидатів. При вступі на посаду приводили до присяги як керівника так і підлеглого до батюшки, де присягалися „ *всемогуцим богом перед Святым его Евангелие в том, что будет верно и нелицемерно служить и во всем повинуваться, не щадя живота своего до последней крапли крови...* ” Наприкінці присяги промовлялося „...целую слова, и крест спасителя моего. Аминь.» Ставилася дата, підписи керівника, службовця і батюшки.

Тому і не дивно, що в Казенній палаті та казначействі Житомира працювали чимало авторитетних, заслужених і відомих людей краю. Про деяких працівників Волинського губернського казначейства знайдено документи в Державному архіві Житомирської області. Ось деякі з них:

Понад 30 років служив Волинським губернським казначеєм статський радник **Павло Якимович Корбут** (1815 – 1889). Представник давнього житомирського роду Корбутів, прізвище його дало назву колишньому передмістю Житомира – Корбутівці (нині історичний район Житомира). Помер на 74 році життя працюючи на посаді губернського казначея і похований у м. Житомир на Вільському кладовищі, пам'ятник якому зберігся по сьогоднішній день.

колишнього училища бухгалтерів збереглося до наших часів в якому тепер розміщено торговий комплекс та організації.

В останній чверті 19 століття починається спорудження 3-х та 4-х поверхових будинків різного призначення.

На початку 1870 років в одному з таких будинків на Великій Бердичівській вулиці у самому центрі міста й розмістилися Волинське губернське казначейство та казенна палата. Це будинок під №2, що зберігся до наших днів і є пам'яткою архітектури місцевого

Ілля Ілліч Бруховський (1856 – 1915) Статський радник, працював бухгалтером Житомирського повітового казначейства (1888 – 1902), столоначальником та секретарем Волинської казенної палати (1902 – 1909), був Ковельським повітовим казначеем (1912 – 1915). За успішну багаторічну службу та громадську діяльність (очолював Товариство взаємодопомоги службовців Волинської губернії) отримав нагороди орденів Св. Станіслава III та II ст., Св. Анни III ст. Помер в евакуації у м. Новочеркаську. Похований на Вільському кладовищі у Житомирі.

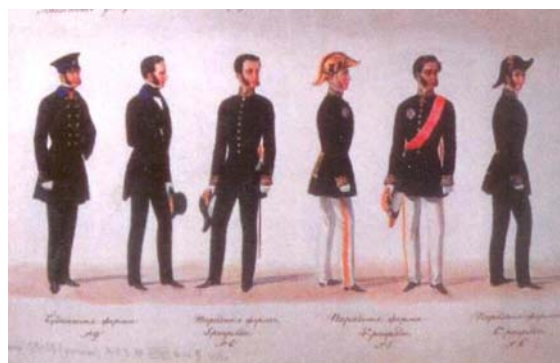
Його син – **Всеволод Ілліч Бруховський** – визначний краєзнавець, природознавець, орнітолог, один із засновників і творців експозиції Житомирського музею Природи.

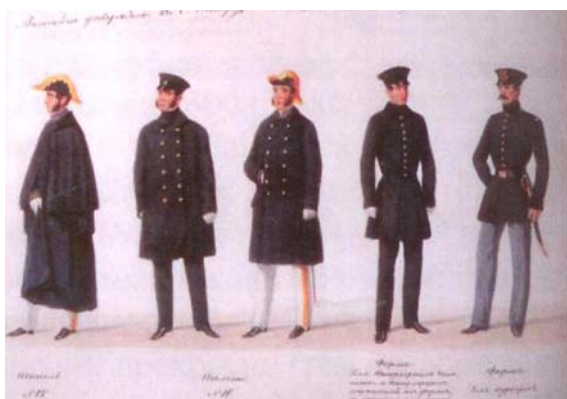
Житомир. На рубежі століть зроблено цей фотознімок І.І. Бруховського, статського радника, бухгалтера Житомирського повітового казначейства

Дійсний статський радник, потомственный дворянин Смоленської губернії, громадський діяч, кавалер орденів Св. Станіслава III та II ст., Св. Володимира IV та III ст. **Олександр Ілліч Ярмолинський** (1843 – 1905), який отримав ці нагороди за успіхи по службі а також активну громадську діяльність. Мав срібну медаль на честь Імператора Олександра II та знак Товариства Червоного Хреста (за активну і багаторічну участь у його діяльності). Служив у губернських казенних палатах Смоленську, Дінабурзі та Баку. З 1884 служив головним бухгалтером та начальником 3-го (бухгалтерського) відділення Волинської губернської казенної палати. Помер і похований у Житомирі на Вільському кладовищі.

Дійсний статський радник, громадський діяч, **Василь Павлович Китайцев** (1830 – 1907). Займав посаду начальника Волинської губернської казенної палати, обирався гласним Житомирської міської думи та товаришем голови Волинського місцевого управління Російського Товариства Червоного Хреста. Помер у Києві, похований у Житомирі на Вільському кладовищі. Зберігся гранітний пам'ятник.

Статський радник, громадський діяч, кавалер орденів Св. Анни II та II ст, Св. Станіслава II ст з короною, темно-бронзовою медаллю в пам'ять Кримської війни 1853 – 56 рр. **Ігнатій Олексійович Рибіцький** (1823 – 1909). Служив у Балтському казначействі Подільської губернії. З 1849 року – у Житомирі, у Волинській казенній палаті: канцелярським службовцем, помічником бухгалтера, бухгалтером окладного столу ревізійного відділення, старшим чиновником з особливих доручень, начальником ревізійного відділення. Отримав ці нагороди за успіхи по службі, а також активну громадську діяльність. Обирався гласним Житомирської міської думи. Помер і похований у Житомирі на Вільському кладовищі.

Статський радник **Олександр Онисимович Спутьський** (1842 – 1912), кавалер ордену Св. Станіслава III ст. Служив у Волинській губернській казенній палаті з 1866

року: писцем, помічником столоначальника, помічником бухгалтера, бухгалтером губернського казначейства та казенної палати, молодшим чиновником особливих доручень. Помер і похований у Житомирі на Вільському кладовищі.

Початково функції казенних палат полягали в «казенному управлінні» губернією: збір даних про чисельність населення, облік доходів, прийом та зберігання грошових коштів, що надходили до казни. У подальшому за казенними палатами залишилися тільки фінансові функції: нагляд за своєчасним надходженням доходів до бюджету та витрачанням коштів у межах асигнувань, передбачених для губернії, складання відомостей доходів і видатків, ревізія звітності. При казенних палатах перебували податкові інспектори. Казенним палатам підпорядковувалися губернські та повітові казначейства. Палата здійснювала облік усіх доходів і видатків державних установ губернії та звітність з них, перепис населення для стягнення подушних зборів, облік податкових об'єктів, контроль за стягненням податків.

Крім того, до обов'язків казенної палати входив суворий контроль за тим, щоб у губерніях з населення не стягувалися будь-які додаткові, а отже, заборонені збори.

Судячи із документів, в казначействі відкривалися рахунки, здавалися звіти, здійснювався облік казни, виплачувалася зарплата, замовлялися гроші і під супроводженням конвою на конях доставлялися до місця призначення.

З роками сфера діяльності казначейства розширювалася і в нього з'являлися нові функції. Повноваження повітових і губернських казначейств були досить широкими і передбачали:

1) Збір державних доходів, їх зберігання, здійснення платежів і перерахування грошових сум з одного казначейства в інше або в державний банк.

2) Прийом, зберігання і використання спеціальних коштів і депозитів урядових установ.

3) Продаж гербового паперу, марок, бланків, бандеролей, свідоцтв і патентів з акцизних зборів.

4) Видачу свідоцтв на право торгівлі та промислів, білетів на торгіві та промислові заклади і паспортів міщанам.

5) Прийом і тимчасове зберігання сум громадських установ і посадових осіб, а також переказ (за рішенням міністра фінансів) приватних грошових сум з одного міста в інше.

6) Облік за всіма видами доходів і видатків з наданням звітів казенній палаті та установі державного контролю.

Найбільшим і безперервно зростаючим джерелом надходження грошей до казни був дохід від реалізації спиртних напоїв («від питва»), що становив майже 40% усієї дохідної частини державного бюджету.

У 1862 році уряд замінив винний відкуп акцизом на вино. Із впровадженням акцизної системи збільшилися доходи казни. Існував також акциз на тютюнові вироби, цукор, гас. Встановлення акцизів на

предмети широкого вжитку стало першим кроком у розвитку системи непрямих податків.

Майже половину доходів, що надходили до казни, давав саме «питний» (горілчаний) податок.

Ще більших зусиль від казначейств потребувало виконання завдань з розвитку ощадних кас і ведення банківських операцій. **Перші ощадні каси** при казначействах були організовані 1885 року.

Із запроваджених у казначействах банківських операцій найбільшого розвитку набула операція з переказів, яка ліквідувала поштове пересилання грошей у великих сумах.

Крім того, 1898 року казначейства одержали право на інкасацію векселів, врахованих установами Держбанку, і купівлю-продаж 4-відсоткової державної ренти. 1899 року казначейства почали розподіляти між державною скарбницею і земствами у відповідному відсотковому співвідношенні надходження від земельних зборів.

До 1917 року у Російській імперії нараховувалося 728 казначейств, які підпорядковувалися Департаменту державного казначейства і Казенній палаті.

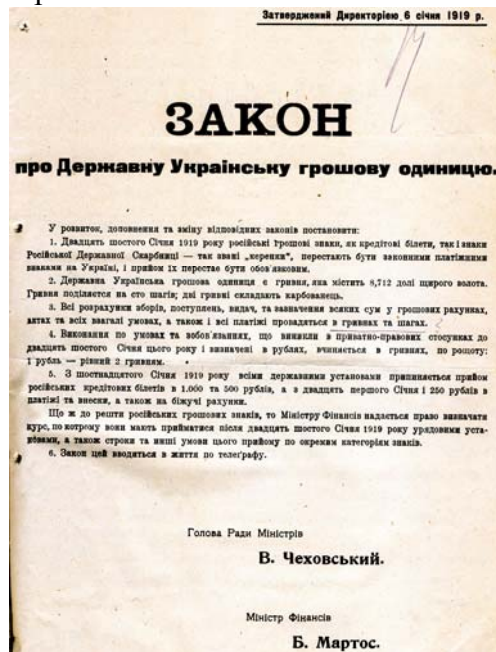
З 1900 до 1917 року жодних змін у розвитку казначейської системи не відбулося.

З жовтня 1917 року було розпочато численні перетворення фінансового апарату, якому було визначено роль виконавця загального обліку народного господарства. Декретом Ради народних комісарів від 4 травня 1919 року Департамент державного казначейства було скасовано і злито з Народним банком РРФСР.

Під час української визвольної революції 1917-1920 років Житомир став одним із найзначніших військових і політичних центрів Української Народної Республіки та гетьманської держави. У лютому - березні 1918 року тут працював парламент УНР на чолі з Михайлом Грушевським. Мала Рада та члени Уряду перебували у місті спочатку у потягах на залізничній станції, а потім – в залі дворянського зібрання де у березні було прийнято

Закон про Державну Українську грошову одиницю - гривню.

До середини 1993 року в Україні діяла банківська система виконання державного бюджету, що перейшла у спадок від СРСР з його централізованою економікою та однорівневою банківською системою. Тогочасна практика касового виконання державного бюджету була розрахована на функціонування

єдиного банку і не відповідала дворівневій банківській системі, яка почала формуватися в Україні.

Ситуація змінилася із запровадженням з 1 липня 1993 року нової системи касового виконання бюджету. Згідно із Указом Президента України від 18.06.1993 року „Про порядок виконання державного бюджету України” Національний банк за згодою Міністерства фінансів України запровадив з другого півріччя 1993 року єдину схему касового виконання бюджету.

Недосконалість системи управління коштами бюджету комерційними банками особливо виявлялася в період економічної кризи, спаду виробництва, як наслідок кризи платежів, що призвело до відсутності коштів на рахунках підприємств, організацій, бюджетних установ.

За таких умов постало питання оперативного управління бюджетними коштами, спрямування їх на першочергові соціально-економічні потреби, що можливо було здійснити лише через створення нової структури з налагодженим прозорим механізмом виконання державного бюджету. Тому **27 квітня 1995 року** Указом Президента України за №335/95 було створене Державне казначейство України, а Постановою Кабінету Міністрів України від 31 липня 1995 року №590 затверджено Положення про

Державне казначейство України та створені управління Державного казначейства в областях, м.Києві та м.Севастополі, в тому числі і управління Державного казначейства у Житомирській області, керівником якого був призначений Чорний Петро Іванович, який працює до сьогодні.